

Sodišče: Višje sodišče v Ljubljani

Oddelek: Civilni oddelek

ECLI: ECLI:SI:VSLJ:2023:II.CP.981.2022

Evidenčna številka: VSL00067207

Datum odločbe: 05.06.2023

Senat, sodnik posameznik: Metoda Orehar Ivanc (preds.), Barbara Žužek Javornik (poroč.), Matjaž Voglar

Področje: OBLIGACIJSKO PRAVO - POGODBENO PRAVO - PRAVO EVROPSKE UNIJE -
VARSTVO POTROŠNIKOV

Institut: potrošniška hipotekarna kreditna pogodba - ničnost notarskega zapisa kreditne pogodbe - kreditna pogodba v *CHF* - valutna klavzula v *CHF* - švicarski franki (*CHF*) - pojasnilna dolžnost banke - opredelitev nepoštenih pogodbenih pogojev - valutno tveganje - varstvo potrošnikov - Direktiva Sveta 93/13/EGS

Zveza: Direktiva Sveta 93/13/EGS z dne 5. aprila 1993 o nedovoljenih pogojih v potrošniških pogodbah člen 3, 3/1, 4, 4/2. ZVPot člen 24, 24/1, 24/1-1, 24/1-2, 24/1-3, 24/1-4

Jedro

Dokazno breme, da je tožnikoma ustrezno pojasnila tveganja, ki so nastala ob sklenitvi Pogodb, je na toženki.

Banka ima profesionalno vedenje in izkušnje, zato bi se morala zavedati nepredvidljivosti gibanja tečaja ter posledične tveganosti ponujenega bančnega produkta. Poznati bi morala lastnosti valute, v kateri je ponujala kredite, in kot finančnemu strokovnjaku bi ji moralo biti znano dejstvo, da je gospodarska kriza, ki povzroči močnejša nihanja tečajev valut v dolgoročnem obdobju, del običajne dinamike ekonomskega cikla. Pri dolgoročnih kreditih v tuji valuti mora banka kreditojemalce opozoriti, da je bodoče gibanje tečaja popolna neznanca in so možne tudi velike spremembe tečaja, ki jim lahko bistveno otežijo odplačevanje kredita. Tožnika tako pravilno opozarjata, da ju je bila toženka dolžna opozoriti tudi na "črni scenarij". Le tako bi se lahko informirano odločila glede sklenitve Pogodb.

Izrek

I. Pritožbi se ugodi in se izpodbijana sodba:

- v točkah I/I in I/II spremeni tako, da se glasi:

"I. Ugotovi se, da sta nični kreditna pogodba št. 001 z dne 30. 6. 2008 in notarski zapis opr. št. SV 574/08 z dne 30. 6. 2008, ki vsebuje kreditno pogodbo št. 001 in sporazum po 142. členu SPZ.

II. Ugotovi se, da sta nični kreditna pogodba št. 002 z dne 30. 6. 2008 in notarski zapis opr. št. SV 575/08 z dne 30. 6. 2008, ki vsebuje kreditno pogodbo št. 002 in sporazum po 142. členu SPZ.";

- v točkah I/III, I/IV in I/V ter v točki II pa se razveljavi in zadeva v tem obsegu vrne sodišču prve stopnje v novo sojenje.

II. Odločitev o stroških pritožbenega postopka se pridrži za končno odločbo.

Obrazložitev

1. Tožeča stranka (tožnika) in tožena stranka (toženka, tudi banka) so 30. 6. 2008 sklenili hipotekarni kreditni pogodbi za kredit v skupnem znesku 148.000 švicarskih frankov (*CHF*). Tožnika s tožbo uveljavljata ničnost obeh kreditnih pogodb in notarskih zapisov glede kreditnih pogodb (točki I in II tožbenega zahtevka), plačilo 48.078,35 EUR z zakonskimi zamudnimi obrestmi od vložitve tožbe do plačila (točka III tožbenega zahtevka), plačilo odškodnine v višini 779,58 EUR z zakonskimi zamudnimi obrestmi od vložitve tožbe dalje (točka IV tožbenega zahtevka) in povrnitev pravnih stroškov (točka V tožbenega zahtevka). Sodišče prve stopnje je z izpodbijano sodbo vse zahtevke tožnikov zavrnilo (točka I/I-V izpodbijane sodbe) in tožnikoma naložilo v plačilo pravnih stroškov toženke (točka II izreka izpodbijane sodbe).

2. V pritožbi tožnika uveljavljata vse pritožbene razloge iz 338. člena Zakona o pravdnem postopku (ZPP) in predlagata višjemu sodišču, naj izpodbijano sodbo spremeni tako, da v celoti ugotovi tožbenemu zahtevku, podredno naj jo razveljavi in zadevo vrne sodišču prve stopnje v novo sojenje.

3. Tožnika menita, da je sodišče napačno zaključilo, da je toženka izpolnila svojo pojasnilno dolžnost, saj jima valutno tveganje ni bilo predstavljeno na način, da bi lahko predvidela uresničitev slabega scenarija, ko je kredit, ki je bil ob sklepanju pogodbe ugoden, zanj postal neugoden. Ne le iz njunega, tudi iz pričanja A. A. izhaja, da jima je bila valuta *CHF* predstavljena kot stabilna in da zato krediti niso tvegani. Podpisana izjava o valutnem tveganju še ne pomeni, da sta dejansko razumela tveganje in ga sprejela. Sodišče napačno zaključuje, da ju je glede valutnega tveganja informirala tudi notarka. Toženka bi morala vedeti oziroma je vedela, da lahko pride do večjih nihanj tečaja in bi morala to možnost deliti s kreditorejalcem. Priči toženke B. B. in A. A. sta izpovedovala zgolj na splošno, zato bi sodišče moralo dopustiti, da bi se njuno ravnanje preverilo z zaslišanjem drugih kreditorejalcem, ki so v isti poslovalnici sklenili kreditno pogodbo v *CHF*. Toženka pričanj zaposlenih ni podkrepila z nobenimi listinskimi dokazi in je sodišče neutemeljeno verjelo zatrjevanju bančnih uslužbencev, da so kreditorejalcem pojasnili vsa tveganja. S sklicevanjem na to, da ni bilo mogoče napovedati, kakšne bi lahko bile spremembe tečaja *CHF/EUR*, se toženka ni razbremenila pojasnilne dolžnosti. Bistveno je, da se kreditorejalcem predstavijo možne posledice prevzetega kredita, torej tudi možnost morebitnega črnega scenarija. Tudi sodna praksa je že zavzela stališče, da vsebinsko prazne izjave ne zadoščajo. Manjše nihanje tečaja za njiju ni predstavljalo pomembnega tveganja, znaten dvig tečaja *CHF*, ki je vplival tako na njune mesečne obveznosti, kot na obseg njune celotne kreditne obveznosti, pa je. O tej možnosti nista bila poučena. Banka Slovenije je že v juniju 2005 opozarjala, da je v prihodnje pričakovati apreciacijo *CHF*. Če bi jima toženka predstavila, da lahko njune obveznosti po kreditni pogodbi, in sicer tako mesečne kot tudi glavnica, znatno narastejo - celo do 50 %, se za kredit v *CHF* ne bi odločila. Če bi kredit kasneje konvertirali v evrskega, bi realizirali vse pretekle izgube. Splošno je sicer znano, da se tečajji gibljejo v obe

smeri, ni pa del splošnega vedenja, da lahko t.i. stabilne valute nihajo v tolikšni meri, kot so. Banke pa so bile na to možnost opozorjene.

4. Tožnika izpodbijata tudi presojo prvostopenjskega sodišča, da je tudi toženka prevzela valutno tveganje, da ni bilo pogodbenega neravnovesja v njuno škodo in da zato pogodbeni pogoj ni bil nepošten ter zaključek, da ni nesorazmerja med pogodbenimi obveznostmi ene in druge strani.

5. Toženka je na pritožbo odgovorila. Pritrjuje dokazni oceni prvostopenjskega sodišča in odločitvi o zavrnitvi dokaznega predloga za zaslišanje kreditorejmalcev, ki niso sodelovali pri sklepanju konkretne kreditne pogodbe. Poudarja, da je v obdobju od 2006 do 2008 fizičnim osebam odobrila le 1,1 % kreditov v *CHF*. To kaže na dejstvo, da je kreditorejmalce ustrezno poučila o tveganjih iz kreditnih pogodb v *CHF* in je sodišče utemeljeno verjelo "njenim" pričam. Neživiljenjsko bi bilo pričakovati, da se bo posamezni komercialist po toliko letih natančno spomnil, kako in v kakšnem obsegu je podal pojasnila kreditorejmalcu. Sodišče prve stopnje je pravilno ugotovilo, da so bili krediti enakovredno predstavljeni potencialnim kreditorejmalcem in da so bila predstavljena vsa tveganja, ki izhajajo iz posamezne vrste kreditne pogodbe. Referenti so kreditorejmalce opozorili na spremenljivo tečajno razmerje med *CHF* in EUR in so to opozorilo kreditorejmalcem tudi predstavili. Pravilen je tudi zaključek sodišča, da toženka ni imela nobenega interesa favorizirati kredite v *CHF*. Kreditorejmalcem je bilo pojasnjeno, da lahko tečaj *CHF* neomejeno naraste, tudi toliko, da bodo težko izpolnjevali svoje pogodbene obveznosti. Toženca sta ves čas imela možnost konvertirati kredit v evrski, večkrat tekom odplačevanja kredita po posebej ugodnih pogojih (brez stroškov za kreditorejmalce). Za sklepanje kreditnih pogodb v *CHF* je obstajala zakonska podlaga. Sklicuje se na sodbo Vrhovnega sodišča RS II Ips 32/2019. Do velike spremembe tečajev je prišlo zaradi štirih nepričakovanih dogodkov, banke so lahko pričakovale apreciacijo *CHF* za okoli 2 ali 3 %, nikakor pa niso mogli pričakovati, tudi Banka Slovenije ne, preko 40 % visoke apreciacije. Tožnika nista dokazala, da bi toženka imela iz naslova tečajnih razlik kakršnekoli dobičke. Višina mesečne obveznosti ni bila odvisna od vsakokrat veljavnega tečaja, kreditorejmalci niso bili podvrženi neposrednemu valutnemu tveganju v smislu vezanosti pravic in obveznosti na določen tečaj, zato ni relevantna morebitna pogodbeno omejitvev takšnega tveganja. Tožnika sta namreč znesek kredita prejela v *CHF* in tudi njune obveznosti so se vedno glasile na znesek *CHF*, torej pogodbene obveznosti nikoli niso bile odvisne od valutnih nihanj. Valutno izpostavljene so bile pogodbene stranke le do svojih virov sredstev. Tožnika nista dokazala, da naj bi banka ob sklenitvi kreditne pogodbe vedela ali morala vedeti, da bo prišlo do dogodkov, ki bodo vodili k takšnemu nihanju tečaja, kot se je zgodil. Tudi dobička banke iz naslova tečajnih razlik nista izkazala.

6. Pritožba je utemeljena.

7. Pravilno je stališče izpodbijane sodbe, da je dogovor o kreditu v tuji valuti glavni predmet sklenjenih kreditnih pogodb (v nadaljevanju Pogodbi). Kreditne pogodbe v *CHF* so bile tipske, saj se ni vsak kreditorejmalec posebej pogajal z banko glede pogodbenih določil. Direktiva Sveta 93/13/EGS o nepoštenih pogojih v potrošniških pogodbah (Direktiva) v prvem odstavku 3. člena določa, da pogodbeni pogoj, o katerem se stranki nista dogovorili posamično, velja za nedovoljenega, če v nasprotju z zahtevo dobre vere v škodo potrošnika povzroči znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank. Po drugem odstavku 4. člena Direktive ocena nedovoljenosti pogojev ne sme biti povezana niti z opredelitvijo glavnega predmeta pogodbe niti z ustreznostjo med ceno in plačilom za izmenjane storitve ali blago, če so pogoji v jasnem in razumljivem jeziku.

8. Jasnost in razumljivost v smislu drugega odstavka 4. člena Direktive sta avtonomna pravna pojma

pravnega reda EU, katerih razlaga je v izključni pristojnosti Sodišča EU (SEU) in morajo nacionalna sodišča ugotoviti dejstva, ki so v okoliščinah konkretnega primera pomembna za uporabo meril judikature SEU.¹ V skladu s sodno prakso SEU to, da mora biti pogodbeni pogoj sestavljen v jasnem in razumljivem jeziku, pomeni, da je treba v pogodbi pregledno pojasniti konkretno delovanje mehanizma, v katerega spada zadevni pogoj. Ni dovolj, da je normalno obveščen, razumno pozoren in preudaren povprečni potrošnik seznanjen z možnostjo zvišanja ali znižanja vrednosti tuje valute, v kateri je bilo sklenjeno posojilo; zmožen mora biti oceniti potencialno znane ekonomske posledice takega pogoja za njegove finančne obveznosti. Posojiljemalec mora biti jasno obveščen o tem, da s podpisom posojilne pogodbe, izražene v tuji valuti, prevzema tečajno tveganje, ki ga bo ob devalvaciji valute, v kateri prejema dohodke, morda težko nosil. Če posojiljemalec svojih dohodkov ne prejema v tuji valuti, mora banka pojasniti mogoče spremembe menjalnih tečajev in tveganja v zvezi s sklenitvijo posojila v tuji valuti.²

9. Sodišče prve stopnje je v zvezi s presojo pojasnilne (informacijske) dolžnosti toženke ugotovilo:

- da sta tožnika pred sklenitvijo pogodb podpisala izjavo o prevzemu valutnega tveganja, iz katere jasno in razumljivo sledi, da sta seznanjena z valutnim tveganjem najema kredita v tuji valuti, da sprejemata tveganje iz naslova gibanja ter spremembe tečaja tuje valute ter da jima je bil kredit odobren na lastno željo;

- da je bila tožnikoma predstavljena celotna kreditna ponudba toženke, pripravljene izračuni in pojasnjeno, da bosta morala pri kreditu v *CHF* vsak mesec vračati toliko in toliko *CHF* (ne *EUR*), če ne bosta imela na transakcijskem računu *CHF*, jih bo potrebno zamenjati iz *EUR* in ker kredit ni v domači valuti, se lahko zaradi tečajnih razlik vrednost poveča ali pa zmanjša - to je valutno tveganje;

- da jima ni bila predstavljena valuta *CHF* kot trdna in kredit kot varen, niti ni prišlo do zatrjevanj, da se razmerje med *CHF* in *EUR* ne bo bistveno spremenilo;

- da sta se tožnika zavedala volatilnosti;

- da sta tožnika visoko izobrazena potrošnika;

- glede posledic sklenitve pogodbe je tožnika informirala tudi notarka.

10. Ob upoštevanju navedenih okoliščin je sodišče prve stopnje zaključilo, da sta bila tožnika na jasnem in razumljiv način informirana glede valutnega tveganja ter tudi glede možnosti upada oziroma rasti tečaja in bi morala biti kot razumni osebi zmožna presoditi, da sprememba lahko vpliva tudi na bistven porast anuitete. Ocenilo je, da so dane informacije toženke zadostile standardu transparentnosti tudi z vidika povprečnega potrošnika, ki se lahko na podlagi danih informacij zaveda, da lahko pride do bistvene deprecije, kar povsem logično vpliva na porast anuitete, lahko tudi bistven. Navedeni zaključki prvostopenjskega sodišča, ki jim toženka v odgovoru na pritožbo pritrjuje, pa ob pravilni uporabi materialnega prava ne omogočajo zaključka o ustrezno opravljeni pojasnilni dolžnosti toženke.

11. Sklicevanje prvega sodišča na izobrazenost tožnikov ni utemeljeno. Od bank se zahteva taka pojasnila, da jih razume povprečen potrošnik, to je posameznik iz obširne množice posameznikov, ki sklepajo posle, ne glede na njihove osebne značilnosti.

12. Ustavno sodišče je na podlagi stališč SEU presodilo, da mora nacionalno sodišče preučiti, ali je bil

potrošnik obveščen o vseh elementih, ki bi lahko vplivali na obseg njegove obveznosti in na podlagi katerih lahko presodi predvsem skupne stroške svojega kredita. Pojasnilo mora vsebovati mogoča nihanja menjalnih tečajev in tveganja, ki so neločljivo povezana s sklenitvijo kreditne pogodbe v tuji valuti. Pojasniti je treba vsaj vpliv zelo velike depreciacije domače valute (in povečanje tujih obrestnih mer) na obroke za odplačilo kredita. Ni dovolj, da se potrošniku omogoči le razumevanje, da lahko glede na nihanja menjalnega tečaja gibanje paritete med obračunsko valuto in valuto plačila povzroči neugodne posledice za njegove finančne obveznosti, ampak mu je treba omogočiti tudi, da v okviru sklenitve kredita v tuji valuti razume dejansko tveganje, ki mu je izpostavljen v celotnem pogodbenem obdobju v primeru velikega znižanja vrednosti valute, v kateri prejema dohodke, glede na obračunsko valuto. Kreditorejalcem je treba posredovati takšne informacije, ki zadostujejo za sprejetje poučenih in preudarnih odločitev.³

13. Vrhovno sodišče RS je pojasnilo, da ni dovolj, da se potrošnik zaveda, da se valutni tečaj lahko spremeni, treba mu je dati jasno vedeti, da se tečaj, zlasti v dolgoročnih pogodbenih razmerjih, lahko znatno spremeni in ima zato tudi nezanemarljive negativne ekonomske učinke. Banka mora kreditorejalcu opozoriti, da je stopnja valutnega tveganja visoka, ker so nihanja lahko potencialno velika, zlasti v dolgoročnem obdobju in imajo lahko znatne negativne posledice na njegove finančne obveznosti.⁴

14. Iz odločb Ustavnega sodišča izhaja, da pojasnilo potrošniku o vrstah kredita, ki jih banka odobrava, primerjalna predstavitev drugega kredita v EUR, opozorilo o možnostih bodočega (neugodnega) nihanja tečaja oziroma grafična predstavitev preteklih nihanj tečajnega razmerja, opozorilo na možnost spreminjanja mesečne anuitete in glavnice kredita v posledici valutnega tveganja, fiksni izračun bodočih obrokov na temelju aktualnega tečaja (da bi naredila izračune v primeru velikega zvišanja tečaja *CHF*, toženka ne zatrjuje), da banka ni "reklamirala" kredite v *CHF*, da ni zatrjevala, da bodo spremembe tečaja le manjše, pogodbeno določilo o valutnem tveganju, možnost konverzije kredita v evrskega in opozorilo notarja na posledice sklenjene pogodbe, ne zadoščajo za izpolnitev standarda pojasnilne dolžnosti, ki se zahteva od ponudnika posojil v tuji valuti.⁵

15. Dokazno breme, da je tožnikoma ustrezno pojasnila tveganja, ki so nastala ob sklenitvi Pogodb, je na toženki. Trditev v odgovoru na pritožbo, da je bilo kreditorejalcem pojasnjeno, da lahko tečaj neomejeno naraste, tudi toliko, da bodo težko izpolnjevali svoje pogodbene obveznosti, je protispisna. Sodišče prve stopnje tega ni ugotovilo. V resnici toženka tega niti trdila ni, pač pa zatrjuje, da ni vedela, niti ni mogla vedeti, da bo prišlo do velike apreciacije *CHF*. S tem, ko ji je sodišče prve stopnje pritrdilo in zaključek o izpolnitvi pojasnilne dolžnosti utemeljilo z očitkom tožnikoma, da nista uspela dokazati, da je toženka vedela oziroma bi morala vedeti, da bo prišlo do apreciacije *CHF*, je zmotno uporabilo materialno pravo.

16. Banka ima profesionalno vedenje in izkušnje, zato bi se morala zavedati nepredvidljivosti gibanja tečaja ter posledične tveganosti ponujenega bančnega produkta. Poznati bi morala lastnosti valute, v kateri je ponujala kredite, in kot finančnemu strokovnjaku bi ji moralo biti znano dejstvo, da je gospodarska kriza, ki povzroči močnejša nihanja tečajev valut v dolgoročnem obdobju, del običajne dinamike ekonomskega cikla. Pri dolgoročnih kreditih v tuji valuti mora banka kreditorejalcu opozoriti, da je bodoče gibanje tečaja popolna neznanka in so možne tudi velike spremembe tečaja, ki jim lahko bistveno otežijo odplačevanje kredita.⁶ Tožnika tako pravilno opozarjata, da ju je bila toženka dolžna opozoriti tudi na "črni scenarij". Le tako bi se lahko informirano odločila glede sklenitve Pogodb.

17. Trditev toženke o procentualno majhnem številu v *CHF* sklenjenih kreditnih pogodbah ne dokazuje opravljenega obsega pojasnilne dolžnosti. Razen obravnavanih, drugih trditev, s katerimi bi toženka

utemeljevala, da je ustrezno opravila pojasnilno dolžnost, ni podala.

18. Zakon o varstvu potrošnikov (ZVPot) v prvem odstavku 24. člena določa, da se pogodbeni pogoji štejejo za nepoštene, če: 1) v škodo potrošnika povzročijo znatno neravnotežje v pogodbenih pravicah in obveznostih strank, ali 2) povzročijo, da je izpolnitev pogodbe neutemeljeno v škodo potrošnika, ali 3) povzročijo, da je izpolnitev pogodbe znatno drugačna od tistega, kar je potrošnik utemeljeno pričakoval, ali 4) nasprotujejo načelu poštenja in vestnosti. To določilo predstavlja implementacijo Direktive in ker potrošniku zagotavlja višje varstvo, ga je treba uporabiti pri presoji vprašanja ničnosti v Sloveniji sklenjenih kreditnih pogodb v *CHF*.⁷

19. Ker toženka ni dovolj transparentno predstavila tožnikoma posledic sklenjenih Pogodb, je izpolnjen zakonski pogoj nepoštenosti pogodbenega pogoja najmanj po 2. in 3. alineji prvega odstavka 24. člena ZVPot. Višje sodišče je zato ugodilo pritožbi in na podlagi pete alineje 358. člena ZPP izpodbijano sodbo v delu, ki se nanaša na zavrnitev zahtevka za ugotovitev ničnosti obeh Pogodb (točki I/I in I/II izpodbijane sodbe) spremenilo tako, da je zahtevku ugodilo. Glede na tako odločitev na navedbe strank v zvezi z dokazno oceno sodišča prve stopnje in druge navedbe ne bo odgovarjalo.

20. Odločitev o zavrnitvi delov zahtevka, s katerima tožnika uveljavljata kondikijski in odškodninski zahtevki, je moralo pritožbeno sodišče razveljaviti in zadevo v tem obsegu vrniti sodišču prve stopnje v novo sojenje. Zaradi zmotne uporabe materialnega prava namreč sodišče prve stopnje teh delov zahtevka sploh ni presojalo. Če bi to prvič storilo pritožbeno sodišče, bi nesorazmerno poseglo v ustavno pravico pravičnih strank do pritožbe, razveljavitev sodbe pa tudi ne bo povzročila kršitve strankine pravice do sojenja brez nepotrebnega odlašanja, saj ni videti razlogov, da prvostopenjsko sodišče ne bi pričelo z obravnavo navedenih delov tožbenega zahteva. Višje sodišče je zato na podlagi določb 355. člena ZPP v tem delu razveljavilo izpodbijano sodbo in zadevo vrnilo sodišču prve stopnje v novo sojenje.

21. Sprememba oziroma razveljavitev odločbe o glavni stvari je terjala tudi razveljavitev stroškovne odločitve; o povrnitvi stroškov bo mogoče odločiti šele v končni odločbi.

22. Odločitev o stroških pritožbenega postopka temelji na tretjem odstavku 165. člena ZPP.

¹ Odločba Ustavnega sodišča RS Up-1181/20 z dne 3. 5. 2023, točka 13 obrazložitve.

² Gl. sodbe SEU C-186/16 (45., 50. in 51. točka obrazložitve), C-51/17 (77. in 78. točka), C-609/19 (50. do 52. in 57. točka obrazložitve).

³ Odločba US RS Up-1181/20, točki 14 in 16.

⁴ Sodba VS RS II Ips 8/2022, točki 66 in 67.

⁵ Odločbi US RS Up-1181/20, točka 16 in Up-317/21, točka 13.

⁶ Gl. točke 68 do 72 sodbe VS RS II Ips 8/2022.

⁷ Točke 22 do 25 sodbe VS RS II Ips 8/2022.

Datum zadnje spremembe: 02.08.2023